

กลยุทธ์การแก้ไขความขัดแย้งตามแนวพุทธศาสตร์: ศึกษาแนวการประยุกต์ใช้
หลักตัสปาปิยสิกขาในอธิกรณสมถะ 7*

Tactics for Solving Conflict Problems according to Buddhist concept:

A study of the Applied principles of Tassapapiyasika in

Athikaranasmatha 7

สุเมธ อินสาคร

Sumate Insakorn

ที่ทำการปกครองจังหวัดขอนแก่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

Khonkaen Department of Provincial Administration

Department Of Provincial Administration , Ministry of Interior

Corresponding Author, E-mail: insakorns@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพุทธวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยกรอบแห่งอธิกรณสมถะ 7 โดยประยุกต์ใช้วิธีการทางพระธรรมวินัย ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้กลยุทธ์ที่เรียกว่า “ตัสปาปิยสิกขา” ตามแนวพุทธศาสตร์ ที่เป็นกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งกระบวนการและขั้นตอนเหล่านี้จะเรียกว่ากลยุทธ์ก็ย่อมได้ เพราะเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในองค์กรสงฆ์ได้ด้วยกระบวนการวางแผนและดำเนินการตามแผนปฏิบัติการเหล่านั้นจนสามารถแก้ไขปัญหาก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในองค์กรสงฆ์อยู่อย่างมีประสิทธิภาพ ขั้นตอนการระงับอธิกรณในคณะสงฆ์ไทยนี้ได้มีการใช้มานานแต่สมัยพุทธกาล มีการสืบทอดบันทึกให้ทราบเรื่องราวด้วยการจดจำเป็นมุขปาฐะ ตลอดจนบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร สืบต่อเรื่อยมาจนสหัสวรรษ ควรค่าแก่การศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นประโยชน์จากกระบวนการเหล่านี้ได้ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและทำความเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายเถรสมาคม

คำสำคัญ: กลยุทธ์; อธิกรณสมถะ 7; ตัสปาปิยสิกขา

*

Received 20 November 2021; Revised 26 November 2021; Accepted 31 December 2021

Abstract

This article is intended to study the Buddhist way of solving conflicts through the framework of the Athikaranasamatha 7 by applying the method of the Dharma and Discipline. This is a study of the approach to applying the strategy known as "Tassapapiyasika" according to Buddhism, which is the process and process of suspending the recitation in Theravada Buddhist scriptures. These processes and procedures can be called strategies because it is a method that will lead to solving problems that occur in the Sangha organization through the planning process and implementing those action plans until the problems that cause conflicts within the Sangha organization can be effectively solved. This process of suppressing the recitation in the Thai Sangha has been in use since the Buddha's time, having been inherited to tell stories with oral memory as well as written records that have continued for the millennium. It is worth studying and analyzing the benefits of these processes as a guideline for studying and understanding the process and procedures for the suspension of prayers in the Theravada Buddhist scriptures and the Supreme Sangha Law.

Keywords: Tactics; Athikaranasmatha 7; Taspā Piyasika

บทนำ

สมัยพุทธกาล บุคคลที่เข้ามาสู่สังคมสงฆ์โดยผ่านขั้นตอนตามกรรมวิธีที่กำหนดไว้ ล้วนแต่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อหลักธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ต่างก็ตั้งใจปฏิบัติสมณธรรมกันอย่างจริงจัง จนบรรลุเป็นพระอริยบุคคล ชั้นโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหันต์ ตามลำดับ จากนั้นก็จะช่วยกันประกาศพระพุทธศาสนาให้เจริญแพร่หลายออกไป ซึ่งในสมัยพุทธกาลพระวินัย เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ เมื่อเกิดอธิกรณ์พระพุทธเจ้าทรงระงับอธิกรณ์ นั้น พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยตัดสินถูกผิดเองเพราะทรงเป็นพระศาสดา และทรงบัญญัติสิกขาบท ครั้นอธิกรณ์มีมากขึ้น ก็ทรงมอบอำนาจต่าง ๆ ให้แก่สงฆ์ในสมัยนั้นซึ่งล้วนเป็นอริยสงฆ์เป็น ผู้ชำระอธิกรณ์ โดยได้ทรงวางหลักในการชำระอธิกรณ์ไว้ 7 ประการ เรียกว่า อธิกรณ์สมณะ 7 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 2 ข้อ 655 : 736) 1และทรงกระทำการอย่างเปิดเผยทรงฟังประชาชน แม้เพียงประชาชนคนเดียว ก็ทรงบัญญัติเป็นพระวินัยและวินิจฉัยอย่างแจ่มแจ้งทรงแสดงความบริสุทธิ์ของสังคมสงฆ์ให้ประชาชนประจักษ์ สันติสงฆ์ และนับถือได้อย่างสบายใจ (ปริชา ข้างขวัญยืน, 2538 : 50-51) พระพุทธเจ้าทรงมอบ

อำนาจการตัดสินใจตามแนวของพุทธวิธีให้กับคณะสงฆ์ในรูปแบบสังฆกรรม 2 ซึ่งแต่ละประเภทต้องได้รับการตรวจสอบอย่างรอบคอบ เมื่อสงฆ์มีมติเป็นเอกฉันท์แล้วจะเริ่มทำสังฆกรรมนั้นๆ ได้ หากสงฆ์คัดค้านแม้แต่เพียงรูปเดียวก็ต้องพิจารณาตรวจสอบกันใหม่ แม้พระองค์เองก็ทรงให้ความสำคัญและปฏิบัติตามมติของสงฆ์ทุกประการ เพื่อให้มติของสงฆ์ มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ภิกษุทุกหมู่เหล่า จะต้องปฏิบัติตามโดยไม่มีข้อโต้แย้งเป็นอย่างอื่น โดยยึดหลักพระธรรมวินัย เป็นหลัก ดังปัจฉิมโอวาทที่พระองค์ได้ตรัสแก่คณะสงฆ์มีพระอานนท์เถระเป็นต้น ที่พากันเฝ้าพระพุทธเจ้าในขณะที่ใกล้จะปรินิพพานว่า “อานนท์...ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”(ท.ม. (ไทย) 10/216/164.) ปัจฉิมโอวาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การปกครองคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลเป็นไปในรูปแบบสามัคคีธรรม แม้พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานไปแล้ว การปกครองคณะสงฆ์ก็อยู่ในรูปแบบของระบบสามัคคีธรรม พระภิกษุต่างก็ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติ

ในสมัยพุทธกาลผู้ริยสงฆ์เป็นผู้ชำระอธิกรณ์ โดยได้ทรงวางหลักในการชำระอธิกรณ์ไว้ 7 ประการ เรียกว่า อธิกรณ์สมถะ 7 ซึ่งอธิกรณ์ หมายความว่า คดีหรือเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องดำเนินการให้สำเร็จลงด้วยดี

อธิกรณ์สมถะ หมายความว่าธรรมเป็นเครื่องระงับอธิกรณ์ หรือวิธีการดำเนินการเพื่อระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นให้สำเร็จลงอย่างเรียบร้อยด้วยดี มี 7 ประการ ดังนี้

1. สัมมุขาวินัย หมายถึงวิธีระงับหรือตัดสินในที่พร้อมหน้า โดยแบ่งออกเป็นพร้อมหน้าในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1.1 สังฆสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ในที่พร้อมหน้าสงฆ์ คือมีสงฆ์เข้าร่วมประชุมครบองค์สงฆ์ตามกิจนั้นๆ เรียกว่าวิธีระงับต่อหน้าสงฆ์

1.2 บุคคลสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ในที่พร้อมหน้าบุคคล คือมีบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับอธิกรณ์อยู่พร้อมหน้ากันในขณะที่นั้นด้วย เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าบุคคล

1.3 วัตถุสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ในที่พร้อมหน้าวัตถุ คือ ยกเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นๆ มาวินิจฉัยตรงตามเรื่องนั้น เรียกว่าวิธีระงับต่อหน้าวัตถุ

1.4 ธัมมสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ในที่พร้อมหน้าธรรม คือ นำเอาหลักเกณฑ์ของธรรมมาวินิจฉัยว่าถูกต้องตามธรรมนั้นๆ หรือไม่ เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าธรรม

1.5 วินัยสัมมุขตา คือระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์) ในที่พร้อมหน้าวินัย คือนำเอาวินัยมาวินิจฉัยว่า ถูกต้องตามพระวินัยหรือไม่ เรียกว่า วิธีระงับต่อหน้าวินัย

2. สติวินัย วิธีระงับหรือตัดสินอธิกรณ์(คดีสงฆ์) ด้วยการยกเอาสติขึ้นเป็นหลักวินิจฉัย ได้แก่ วิธีการระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่พระอรหันต์ คือเมื่อมีผู้โจทพระอรหันต์ด้วยศีลวิบัติสงฆ์เห็นว่าจำเลยเป็นพระอรหันต์ไม่อยู่ในฐานะที่จะต้องอาบัติตามที่โจทก์ฟ้องร้องได้ จึงสวด

ประกาศให้สติวินัยนี้ไว้แก่พระอรหันต์รูปนั้น แล้วยกฟ้องเสีย ภายหลังเมื่อจำเลยถูกผู้อื่นโจมตีด้วยอาบัติเช่นนั้นอีก ก็ไม่ต้องพิจารณาคดีให้อธิกรณ์(คดีสงฆ์)ระงับด้วยสติวินัยนี้เลย

3. อมฺพหวินัย วิธีระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์) แก่ภิกษุที่หายเป็นบ้าแล้วได้แก่ วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เป็นบ้า คือภิกษุผู้เป็นจำเลยทำการล่วงละเมิดอาบัติในขณะที่เป็นบ้า แม้จะได้รับการยกเว้นว่าไม่เป็นอาบัติ(อนาบัติ)ก็จริง เมื่อเธอหายบ้าแล้วมีผู้โจมตีเธอด้วยอาบัติที่เธอทำล่วงในระหว่างเป็นบ้านั้นแล้ว ๆ เล่าๆ ไม่มีจบสิ้น สงฆ์พึงสวดกรรมวาจาประกาศความข้อนี้ไว้ เรียกว่า ให้อนุพหวินัยแก่ภิกษุผู้หายเป็นบ้าแล้ว จึงยกฟ้องคำร้องของโจทก์เสีย ภายหลังมีผู้มาโจมตีเธอด้วยอาบัติเช่นนั้นอีก ก็ไม่ต้องวินิจฉัยให้อธิกรณ์ระงับไว้เลย

4. ปฎิญาตรากรรมะ วิธีระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ตามคำรับสารภาพของภิกษุผู้เป็นจำเลย คือ มีผู้โจมตีภิกษุด้วยอาบัติ เมื่อสงฆ์ประชุมวินิจฉัยคดี สอบถามภิกษุผู้เป็นจำเลยนั้นแล้ว และภิกษุจำเลยนั้นก็ยอมรับอาบัติใดตามความสัตย์จริง สงฆ์ก็พึงปรับอาบัติตามที่เธอยอมรับสารภาพนั้น รวมทั้งการปลงอาบัติที่เธอต้องด้วยก็ชื่อว่าปฎิญาตรากรรมะนี้ด้วย

5. ตสฺสปาปิยสิกา วิธีระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)แก่ภิกษุผู้เลวทรามที่ไม่ยอมรับอาบัติ คือ วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์ที่สงฆ์พึงลงโทษแก่ภิกษุผู้ต้องอธิกรณ์แล้ว เมื่อสงฆ์ประชุมกันพิจารณาคดี กลับให้การกลับไปกลับมา ปฏิเสธบ้าง รับสารภาพบ้าง พุดเถลไถลกลบเกลื่อนข้อที่ถูกซักถามบ้าง และพุดมุสาซึ่งหน้าบ้าง ดังนี้เป็นต้น สงฆ์พึงลงโทษตามความผิด แม้ว่าเธอจะไม่ยอมรับก็ตาม หรือเพิ่มโทษแก่เธอจากอาบัติที่ต้องก็ได้

6. เยภุยยสิกา วิธีระงับอธิกรณ์(คดีสงฆ์)ด้วยการถือเอาตามเสียงข้างมาก ได้แก่ วิธีการตัดสินอธิกรณ์ในกรณีที่มีความไม่ลงรอยกันของสงฆ์ผู้พิจารณาคดีแตกออกเป็นสองฝ่าย ให้ตัดสินโดยถือเอาเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ เช่น วิธีจับสลากลงคะแนน(ชี้ข้อถูกผิด)ข้างใดมีภิกษุผู้พิจารณาลงความเห็นมากกว่า ก็ถือว่าฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายชนะ แล้วถือเอาตามนั้น ใช้สำหรับวิธีพิจารณาวิวาทาธิกรณ์อย่างเดียว

7. ตินวตถารกวินัย วิธีระงับอธิกรณ์ด้วยการประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย ได้แก่ วิธีระงับอาปัตตาธิกรณ์ที่เกี่ยวกับลหุกาบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับภิกษุจำนวนมาก ต่างฝ่ายต่างก็ประพฤติไม่เหมาะสมด้วยกัน และขัดทอดกันไปมาจนเรื่องสับสนยุ่งไปหมด ซึ่งจะเป็นชนวนให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันหนักขึ้น ถ้าจะระงับด้วยวิธีอื่นยิ่งจะทำให้อธิกรณ์(คดีสงฆ์)ลุกลามใหญ่โตมากขึ้น ยากที่จะสอบสวนให้มีการปรับอาบัติและแสดงอาบัติแก่อีกฝ่ายหนึ่งได้ ดังนั้น จึงให้ระงับเสียด้วยการประนีประนอมกัน ยกเลิกอธิกรณ์เสียไม่ต้องสะสางหาความหลังกันอีก (ตินวตถารกวินัยตามศัพท์ แปลว่า วิธีแบบเอาหน้ากลับใจ คือพอให้เรื่องต่างๆ แล้วๆ กันไป ไม่เรียบบร้อยสมบูรณ์คืน)

ตัสสปายิสิก ความหมายของ ตัต-สะ-ปา-ปิ-ยะ-สี-กา] (ศน.) น. ชื่อวิธีการลงโทษแก่ภิกษุผู้ผิดอย่างหนึ่ง ภิกษุใดชอบพูดพล่อยๆ เกล่โลเล เมื่อสงฆ์ซักถามเกี่ยวกับความผิดให้ลงโทษสถานนี้ คือ ประกาศตติสทธิ์บางประการชั่วคราว

ความหมายของตัสสปายิสิก

ตัสสปายิสิก หมายถึง ชื่อวิธีการลงโทษแก่ภิกษุผู้ผิดอย่างหนึ่ง ภิกษุใดชอบพูดพล่อยๆ เกล่โลเล เมื่อสงฆ์ซักถามเกี่ยวกับความผิดให้ลงโทษสถานนี้ คือ ประกาศตติสทธิ์บางประการชั่วคราว. (พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร)

ตัสสปายิสิก หมายถึง การระงับอธิกรณ์ด้วยการลงโทษ คือลงโทษแก่ผู้ผิดที่ไม่รับ การลงโทษพยานผู้ที่ไม่ยอมพูดในการสอบสวนของคณะสงฆ์

"ดูก่อนอานนท์ ก็ตัสสปายิสิกเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุ ในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้ เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ว่า ท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุ ทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุผู้โจทก์นั้นพลบโยนเรอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุจงรู้ตัวให้ตึงเถิด เพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็น ปานนี้คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก แต่ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติชื่อ นี้เพียงเล็กน้อย ภิกษุผู้โจทก์นั้นพลบโยนเรอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ตึงเถิด เพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อันที่จริง ข้าพเจ้าต้องอาบัติ ชื่อนี้เพียงเล็กน้อย ไม่ถูกใครถามยังรับ โฉนข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ถูกถาม จักไม่รับเล่า ภิกษุผู้โจทก์นั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุ ก็ท่านต้อง อาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อยไม่ถูกถามยังรับ โฉนท่านต้องอาบัติหนัก เห็นปาน นี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ไม่ถูกถามจักรับเล่า เอาเถอะท่าน ผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ตึงเถิด เพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้ง หลาย ข้าพเจ้ากำลังระลึกได้ ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปาน นี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว คำที่ว่า ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติ หนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกนี้ ข้าพเจ้าพูดพลั่งพูดพลาด ไป ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นตัสสปายิสิก ก็แหละความระงับ อธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยตัสสปายิสิกอย่างนี้"

กิริยาที่ลงโทษแก่ผู้ผิด มี 2 นัย

ก. เพิ่มโทษแก่ภิกษุผู้ประพฤติผิดซ้ำอีก

ข. ตัดสินโทษแม้ไม่รับเป็นสัตย์ แต่พิจารณาสมจริงดังกล่าวในอนิยตสิกขาบทนั้น
สังฆกรรม งานของสงฆ์, กรรมที่สงฆ์พึงทำ, กิจที่พึงทำโดยที่ประชุมสงฆ์มี

ประการ 4 คือ

1) **อปโลภกรรม** กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติ
และไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ่งการลงพรหมทัณฑ์ แก่ภิกษุ

2) **ญัตติกรรม** กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและ
ปวารณา

3) **ญัตติทุติยกรรม** กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนึ่ง เช่น สมมติ
สีมา ให้ผ้ากฐิน

4) **ญัตติจตุตถกรรม** กรรมที่ทำด้วย ตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา 3 หน เช่น
อุปสมบท ให้ปริวาส ให้มานัต (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2551 : 415). ไปจากหลักพระ
วินัยบ้าง จึงได้ทำการสังคายนา เพื่อทำการชักข้อความถูกต้องและเพื่อกำจัดภิกษุอลัชชีให้หมดไป
ด้วย ในยุคการปกครองคณะสงฆ์ไทย ได้เกิดวิกฤตการณ์มากมายเนื่องจากพระสงฆ์ได้ประพฤติดุ
ศีลผิดแผกแตกต่างไปจากพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ นำความเสื่อมเสียมาสู่คณะสงฆ์และ
สร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังได้ทำลายศรัทธาของผู้ที่เลื่อมใสใน
พระพุทธศาสนาให้ลดน้อยเลือนหายไป และยังไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสใน
พระพุทธศาสนา บางปัญหาคณะสงฆ์สามารถยุติได้แต่บางปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้นอกจากนี้จาก
สภาพของสังคมที่เปลี่ยนไปและมีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการดำเนินชีวิตส่งผลให้เกิดการ
ละเมิดพระธรรมวินัย หรือเกิดข้อสงสัยในการกระทำต่างๆ ที่อาจส่งผลต่อการวินิจฉัย ด้วยเหตุผล
ดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ระหว่าง
คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายอาญาเพื่อเสนอแนะแนวทาง การประยุกต์วิธีการทาง
กฎหมายให้สอดคล้องกับทางพระธรรมวินัย แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมสงฆ์ที่สามารถอธิบาย
ตอบข้อสงสัยของพุทธศาสนิกชนและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อกระบวนการและวิธีการระงับอธิกรณ์ในคณะสงฆ์ได้
อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อสันติสุขในสังคมต่อไป

ความหมายและประเภทอธิกรณ์

อธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดตั้งทำเรื่องที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ
(มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2530 : 89; พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2551 : 481) ซึ่งเป็นการเถียง
กันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย การโจทก์กล่าวหากันด้วยอาบัติ การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ การแก้ไข
ตัวให้พ้นจากอาบัติ และกิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องกระทำ เช่น การให้อุปสมบท ให้ผ้าพระกฐิน เป็น

ต้น ซึ่งเห็นได้ว่า อธิกรณนั้นไม่ใช่เรื่องเฉพาะที่เป็นปัญหาเท่านั้นแต่รวมไปถึงกิจหรือหน้าที่ของสงฆ์ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เป็นปัญหาเช่น การให้อุปสมบท ก็อยู่ในความหมายของ อธิกรณเช่นกัน โดยสรุปแล้ว อธิกรณ มีความหมายเป็น 2 ประการ คือ

1. เรื่องที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็น หรือการประพฤติปฏิบัติที่ไม่สอดคล้อง กับพระธรรมวินัย เป็นการทำลายกฎ กติกา ระเบียบแบบแผนของสังคม สร้างความวุ่นวายทำลายหมู่ คณะ และ

2. กิจของสงฆ์ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ เป็นกิจธุระที่จะต้องทำให้สำเร็จแล้วเสร็จตาม กระบวนการที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้

พระพุทธศาสนาได้แบ่งประเภทอธิกรณไว้ เป็น 4 ประเภท คือ

1) **วิวาทาธิกรณ** วิวาทที่จัดเป็นอธิกรณ การวิวาทซึ่งเป็นเรื่องที่สงฆ์จะต้องเอา ธุระดำเนินการพิจารณาระงับ ได้แก่การเถียงกันปรารภพระธรรมวินัย เช่น เถียงกันว่า สิ่งนี้เป็นธรรม เป็นวินัย สิ่งนี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ข้อนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ข้อนี้ไม่ได้ตรัสไว้ ดังนั้นเป็นต้น

2) **อนุวาทาธิกรณ** การโจทที่จัดเป็นอธิกรณ คือ การโจทกันด้วยอาบัติ เรื่องการ กล่าวหา

3) **อาปัตตาธิกรณ** อธิกรณคืออาบัติ หมายความว่า การต้องอาบัติและการถูก ปรับอาบัติ เป็นอธิกรณโดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำ คือระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องออกจาก อาบัตินั้นเสีย มีการปลงอาบัติ หรือการอยู่กรรม เป็นต้น ตามวิธีที่ท่านบัญญัติไว้

4) **กิจจาธิกรณ** การงานเป็นอธิกรณ คือเรื่องที่เกิดขึ้นอันสงฆ์ต้องจัดต้องทำหรือ กิจธุระที่สงฆ์จะพึงทำ อรรถกถาพระวินัยว่า หมายถึงกิจอันจะพึงทำด้วยประชุมสงฆ์ ได้แก่สังฆกรรม ทั้ง 4 คือ อุปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติหุติกรรม ญัตติจตุตถกรรม พระพุทธองค์ได้ทรงมอง ปัญหาของภิกษุเป็น 2 นัย กล่าวคือ

(4.1) ปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งคดีพิพาท การฟ้องร้องกล่าวหากันในศาลาจารย์ การประพฤติปฏิบัติที่แตกต่าง

(4.2) ปัญหาเกี่ยวกับกิจของสงฆ์ที่ต้องกระทำตามหน้าที่ให้เสร็จสิ้น ประเภทสังฆกรรมที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำในรูปแบบต่างๆ

แนวทางการระงับอธิกรณในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและกฎหมายเถรสมาคม

1. ประเภทของปัญหาหรือความขัดแย้งเนื่องจากภิกษุสงฆ์ โดยมีพระธรรมวินัย เป็นเครื่องหล่อหลอม

กลุ่มเกลียดใจและศิลาจารวัตรให้ดังาม เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ขณะเดียวกันพระธรรมวินัยก็เป็นต้นเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ เพราะความคิดเห็นในพระธรรมวินัยที่แตกต่างอันเนื่องมาจากการตีความพระธรรมคำสอนที่แตกต่างกัน จากการถูกจำกัดในการรับรู้หรือการมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัยที่แตกต่างจึงมีความคิดเห็นที่แปลกแยกออกไปตามองค์ความรู้แต่ละองค์มีซึ่งเป็นเรื่องของทฤษฎี (ทฤษฎีสามัญญตา) การประพฤติปฏิบัติตามที่เข้าใจในพระธรรมวินัยที่คลาดเคลื่อนแตกต่างกัน อันเป็นเรื่องของศีล (ศีลสามัญญตา) การโจทก์กล่าวหาในเรื่องของศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติหรืออาชีวะวิบัติ และการปฏิบัติกิจที่สงฆ์พึงกระทำให้สงบด้วยหน้าที่ซึ่งเรียกว่าสังฆกรรม เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาของภิกษุ ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “อภิกถ” ในพระวินัยปิฎก ตามรูปศัพท์ อภิกถ แปลว่า “ภารกิจที่พึงทำให้สงบ ให้เรียบร้อยเหมาะสม” (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช, 2551 : 1200) เมื่อรู้สาเหตุของปัญหาแล้ว อภิกถตามแนวทางของมหาเถรสมาคม จะพบว่าการตรากฎมหาเถรสมาคมเป็นไปเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ ในการลงนิคหกรรม (ลงโทษ) แก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งในหมวด 4 ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 25 และ มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กำหนดเฉพาะเรื่องของการกล่าวหาในศิลาจารวัตรหรือการประพฤติปฏิบัติของภิกษุ ซึ่งเป็นเรื่องของอนุวาทาธิกรณ์

2. เครื่องมือที่ใช้จัดการปัญหาโดยหลักการของอภิกถสมณะ 7 มุ่งเน้นในเรื่องของการรักษาหลักใน

พระธรรมวินัยให้มั่นคง ใช้เป็นเครื่องมือของสงฆ์ในการจัดระเบียบการปกครองเพื่อป้องกันปราบปราม และแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่ทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคมสงฆ์ และสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ อันส่งผลให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่สงบสุขพร้อมด้วยศิลาจารวัตร ที่ดังามเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ขณะเดียวกันก็มุ่งส่งเสริมภิกษุสงฆ์ให้หมั่นฝึกฝนตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา โดยใช้ระบบสังฆสามัคคี คือความเป็นเอกภาพภายใต้พระธรรมวินัยที่มั่นคง จัดการกับภิกษุผู้กระทำความผิดและถูกลงโทษได้เกิดสำนึกรับผิดชอบได้ ด้วยเหตุที่ว่าอภิกถเกิดขึ้นโดยภิกษุสงฆ์ และระงับได้ด้วยหมู่สงฆ์ ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการระงับอภิกถของคณะสงฆ์ไทยโดยใช้กฎหมายมหาเถรสมาคมนั้น ปัจจุบัน มีการประกาศใช้อยู่เพียง 2 ฉบับ ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์วิธีปฏิบัติในการลงนิคหกรรมแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย โดยมหาเถรสมาคมได้ตรากฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มาบังคับใช้แก่ภิกษุผู้ประพฤติก่อล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติของการกล่าวหาการโจทก์ภิกษุด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ คือการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องอนุวาทาธิกรณ์ กฎมหาเถรสมาคมดังกล่าว ได้นิยามคำว่า “ความผิด” หมายถึง “การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย” ส่วนการตรากฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 21 (พ.ศ.2538) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศ โดยประกาศสำคัญแล้วมุ่งเน้นไปที่การลงโทษให้

ภิกษุสงฆ์ สมณเพศ ซึ่งกำหนดลักษณะความผิดและเงื่อนไขเอาไว้ เป็นเรื่องของสืลวิบัติและอาจารย์วิบัติซึ่งกฎหมายเถรสมาคมทั้งสองฉบับมีข้อกำหนดความผิดที่จะสามารถนำเข้าสู่การพิจารณาได้

3. ผู้มีอำนาจในการใช้เครื่องมือพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสงฆ์ ทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นผู้ทำกิจนั้นๆ อันเนื่องด้วยการปกครองคณะ ในรูปแบบของ “สามัคคีธรรม” ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงวางข้อสำหรับระงับอธิกรณ์ไว้ คือ อธิกรณ์สมณะ 7 ด้วยวิธีการระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า คือ

1. การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าสงฆ์ (สังฆสัมมุขตา)
2. การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าธรรม(ธรรมสัมมุขตา)
3. การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าวินัย (วินัยสัมมุขตา)
4. การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าบุคคล (บุคคลสัมมุขตา) มีสงฆ์ไม่

น้อยกว่า 4 รูป องค์

สงฆ์ในลหุกาบัติ ไม่ต้องถึง 4 รูปก็ได้

คุณสมบัติของสงฆ์ ต้องประกอบด้วยองค์

1. เป็นภิกษุผู้มีศีล
2. เป็นพหูสูตร
3. เป็นผู้ทรงปาติโมกข์
4. เป็นผู้หมั่นในพระวินัยไม่คลอนแคลน
5. เป็นผู้สามารถชี้แจงให้คู่วิวาทเข้าใจเลื่อมใส
6. เป็นผู้ฉลาดสามารถระงับอธิกรณ์ได้
7. รู้เรื่อง รู้เหตุ รู้การตัด รู้ทางตัดอธิกรณ์ คือต้องเป็นพระอรหันต์

ส่วนกฎหมายเถรสมาคม มีการกำหนดจำนวนผู้ปกครองสงฆ์และคุณสมบัติของผู้ปกครองสงฆ์ โดยผู้มีอำนาจในการระงับวินัยอธิกรณ์ ประกอบไปด้วยผู้ปกครองสงฆ์เป็นองค์ คณะ คณะละ 3 รูป ส่วนองค์คณะจะเป็นผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดบ้างนั้น จะต้องพิจารณาจากผู้ถูกโจทก์หรือถูกกล่าวหาว่าเป็นพระลูกวัดหรือเป็นเจ้าของคณะพระสังฆาธิการตำแหน่งใดเป็นสำคัญ การกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้จะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นผู้ปกครองสงฆ์ กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554 : 224-235)

4. การเข้าสู่กระบวนการพิจารณา (ผู้โจทก์) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ถือเป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ในการตรวจสอบ ชี้มูลพฤติกรรมของเพื่อนพรหมจารีให้สำนึกว่า ได้ละเมิดพระธรรมวินัยหรือไม่ (วิ.ป. (ไทย) 8/289/384) ซึ่งภิกษุผู้โจทก์ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. เป็นผู้มืศีลบริบูรณ์
2. ตั้งอยู่ในธรรม 5 ประการคือพุทธุกัล พุทความจริง พุทสุภาพ พุทเพื่อประโยชน์ พุทด้วย

เมตตาคิต

3. ประกอบด้วยธรรม (เจตนา) 5 ประการ คือ ความการุญ หวังประโยชน์ เ็นดู การออกจากอาบัติ รักษาวินัยเหล่านี้เป็นองค์สมบัติของผู้โจท พร้อมด้วยหลักฐานที่มีมูล คือ ได้เห็นเอง ได้ยินเองหรือมีผู้บอกมา หรือรังเกียจโดยอาการ ถ้าหากภิกษุพบเห็นอาการทั้ง 3 แล้ว ไม่ทำการโจท พระพุทธองค์ทรงบัญญัติให้ปรับอาบัติแก่ภิกษุนั้น ตามพุทธบัญญัติทรงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของภิกษุสงฆ์ทุกรูปถ้าละเลย ถือว่ามีความผิดต้องอาบัติด้วย พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาตให้คฤหัสถ์ เป็นผู้โจท แต่ให้เป็นผู้บอกกล่าวแก่ภิกษุแล้วให้ภิกษุนั้นพิจารณา หากเชื่อว่ามีมูลภิกษุนั้นก็เป็นผู้โจทได้ ส่วนในกฎหมายเถรสมาคม ได้กำหนดให้ผู้มีสิทธินำอธิกรณ์ขึ้นว่ากล่าวได้ทั้งภิกษุสงฆ์ สามเณร และคฤหัสถ์ ซึ่งแยกเป็น 2 ประเภท ดังนี้คือ

1. ประเภทภิกษุสามเณร

- 1.1 เป็นภิกษุปกติ มีสังกัดวัดเดียวกัน นิกายเดียวกัน เป็นผู้มีส่วนได้

เสีย

- 1.2 เป็นภิกษุปกติหรือสามเณร พร้อมศีลและอาจารย์ ต่างสังกัดวัดกัน เป็นผู้กล่าวหา

- 1.3 เป็นภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ ไม่มีอำนาจลงนิคหกรรม แจ้งการกระทำ ความผิดหรือ

พฤติกรรมอันน่ารังเกียจที่ได้พบเห็น ต่อภิกษุผู้พิจารณา เป็นผู้แจ้งความผิด

2. ประเภทคฤหัสถ์

- 2.1 เป็นผู้เสียหาย หรือ ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เสียหาย หรือ ผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลผู้เสียหายตามกฎหมาย กรณีเป็นความเสียหายเฉพาะส่วนตัว

- 2.2 เป็นคฤหัสถ์ นับถือพระพุทธศาสนา อายุ 20 ปี มีความประพฤติดี มีอาชีพ มีวาจาเชื่อถือได้เป็นผู้กล่าวหา

5. กระบวนการพิจารณา

กระบวนการพิจารณา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พระพุทธเจ้า ทรงมอบอำนาจให้แก่

สงฆ์เป็นผู้ปกครองพิจารณาตัดสินชี้ขาดความขัดแย้ง ในรูปแบบของสังฆกรรม เพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์และเพื่อให้การแก้ปัญหาความขัดแย้งสงบ ระงับ ยุติโดยเร็วตามแนวทางของพระพุทธเจ้าซึ่งสงฆ์จะไม่ปล่อยเวลาให้เนิ่นนานเพราะเกรงว่าอธิกรณ์จะลุกลามทำให้ยากแก่การ

แก้ไข แต่ตามกฎหมายเถรสมาคมมุ่งพิสูจน์ความจริงตามข้อกล่าวหาโดยใช้กระบวนการทางกฎหมาย
ซึ่งเน้นซ้ำ ไม่สอดคล้องตามหลักพระธรรมวินัย

6. วิธีการบังคับในการลงโทษ

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา สงฆ์ใช้มาตรการทางสังคมสงฆ์ร่วมลงโทษ
เพื่อให้เกิดสำนึกรับผิดชอบ

ปรับเปลี่ยนความคิดพฤติกรรม ให้โอกาสกลับเข้าสู่สังคม เพราะโทษสูงสุดคือการให้พ้นจากภิกษุสงฆ์
แต่ในกฎหมายเถรสมาคมได้กำหนดมาตรการในการบังคับไว้เป็น 2 ประการ คือ

6.1 กรณีได้รับนิคหกรรมให้สึก ไม่ยอมสึกภายใน 24 ชั่วโมง ต้องได้รับ

โทษตามกฎหมาย

และ

6.2 ไม่ยอมรับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก ให้ผู้บังคับรายงานโดยลำดับจนถึง

มหาเถรสมาคมเพื่อ

มีคำวินิจฉัยและคำสั่งให้สละสมณเพศ ถ้าไม่ยอมสละสมณเพศ ต้องได้รับโทษตามกฎหมาย

บทสรุป

หลักอภิรณสมถะ 7 เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการใช้จัดการกับปัญหาหรือความขัดแย้งในสังคม
สงฆ์อย่างประสานกลมกลืนสอดคล้องกับทุกปัญหา พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหาของการปกครอง
สงฆ์ การบัญญัติพระวินัย เพื่อใช้เป็นกฎ ระเบียบ ให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดีงามของสังคม
สงฆ์ เพื่อให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาต่อ
พระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ดีในคนหมู่มากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีภิกษุสงฆ์ก็เช่นกัน เมื่อมีภิกษุ
ไม่ดีหรือมีมลทินชืบลอมปนเข้ามา ก็ต้องมีหลักเกณฑ์วิธีการที่จะกำจัดคนไม่ดีออกไปจากสังคมเพื่อ
รักษาคนดีให้คงไว้ และมีวิธีการที่จะปรับปรุงคนไม่ดีแต่ยังพอให้ออกมาที่อยู่วางในสังคมได้อีก ให้
โอกาสได้ปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรม เพื่อเข้าร่วมอยู่กับสังคมอีกครั้ง พระพุทธเจ้าจึงแยกปัญหา
แยกเครื่องมือ แยกประเภทบุคคล แต่ละเครื่องมือมีทั้งวิธีการและเป้าหมายรวมอยู่ด้วยกัน ซึ่งเป็นไป
ตามทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งในแนวทางการป้องกัน (Prevention) การเปลี่ยนผ่าน
(Transformation) การแก้ไข(Resolution) การฟื้นฟู (Restoration) เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไป
อย่างสงบ ราบรื่น และยุติได้อย่างลงตัว โดยความชอบธรรม บนฐานของวิธีการระงับพร้อมหน้า

กระบวนการระงับอภิรณด้วยวิธีตสปปายสิกา นี้ นับเป็นชื่อวิธีการลงโทษแก่ภิกษุผู้ผิด
อย่างหนึ่ง ภิกษุใดชอบพูดพล่อยๆ เกล่โลเล เมื่อสงฆ์ซักถามเกี่ยวกับความผิด ให้ลงโทษสถานนี้ คือ
ประกาศตลสิทธีบางประการชั่วคราว. (พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร) ดังนั้น ตส
ปปายสิกา จึงหมายถึง การระงับอภิรณด้วยการลงโทษ คือลงโทษแก่ผู้ผิดที่ไม่รับ การลงโทษพยาน

ผู้ที่ไม่ยอมพูดในการสอบสวนของคณะสงฆ์ จัดเป็นวิธีการหรือกลยุทธ์ที่ใช้ในการระงับความขัดแย้งในสังคมลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะหากผู้ทำผิดไม่ยอมรับผิดที่ตนกระทำ สังคมสงฆ์ก็ย่อมวุ่นวาย เพราะมีพระภิกษุหัวดื้อ หัวแข็ง ไร้ยางอายอยู่ร่วมคณะ การปกครองสงฆ์ก็ย่อมไม่ราบรื่นเรียบร้อย การประยุกต์ใช้หลักการสารภาพนี้จึง ใกล้เคียงกับกระบวนการสืบสวนและสอบสวนของฝ่ายคดีโลก ซึ่งต้องอาศัยหลักฐาน พยานวัตถุ พยานบุคคลประกอบการปรับอาบัติหรือลงโทษด้วยกระบวนการทางพระวินัยที่เรียกว่าตัสสปาปิยสิกานีเอง

ทั้งนี้โดยจุดมุ่งหมายหลักเพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองคนดีกำจัดผู้ละเมิดและสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ อันได้แก่การดำเนินกิจการของสงฆ์โดยการร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณาของภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสมาชิก อธิการจึงจะจัดว่าได้ระงับหรือยุติแล้ว แต่กระบวนการแก้ปัญหาของคณะสงฆ์ไทยโดยกฎหมายเถรสมาคมได้รับวิวัฒนาการมาจากกฎหมายของราชอาณาจักรทำให้มุ่งเน้นหลักการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งตามหลักพระวินัย ที่ยังมุ่งเน้นการรักษาหลักพระธรรมวินัย และการสร้างความสมานฉันท์ในหมู่สงฆ์ โดยสังคมสงฆ์ไม่ได้มีมาตรการร่วมลงโทษด้วยแต่อย่างใดตามจุดมุ่งหมายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แต่ดั้งเดิม ดังนั้นผู้เกี่ยวข้องทั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ควรนำไปทบทวนศึกษาทำความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาในสังคมสงฆ์ เพื่อปรับปรุงพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาประยุกต์วิธีการทางกฎหมายให้สอดคล้องกับพระวินัย สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้อย่างเป็นรูปธรรมและอธิบายตอบข้อสงสัยแก่สาธุชนได้ และนำความเชื่อมั่นศรัทธากลับคืนสู่พระพุทธศาสนาสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการกองตำรา. วินัยวินิจฉัน. (2530). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2538). *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระวินัยปิฎก เล่ม 3 ภิกขุณี วิภังค์ - อธิการสมถกัณฑ์ที่สุด
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). *คำวัด*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.. (2552).
- อรรถกถาภาษาไทย (2554). *ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สามคามสูตร พระไตรปิฎกฉบับหลวง เล่มที่ 16 ข้อที่ 63 หน้า 42-43

เสรี พงศ์พิศ. (2548). เครือข่าย: *ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้นชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพมหานคร:

โครงการมหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.

สมานิต วิจิตร. (2561) [ออนไลน์] ความหมายของยุทธศาสตร์และยุทธวิธี สืบค้นจาก

http://samanit.blogspot.com/2008/09/blog-post_22.html เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม

2564

พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย อ.เปลื้อง ณ นคร สืบค้นจาก shorturl.asia/wyeTq เมื่อวันที่ 15

กรกฎาคม 2564

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง. (2564). ดิณวัดถารกะ. จาก <https://uttayarnidham.org>

วิญญานเสรี. (2552). *ดิณวัดถารกวินัยกับการประนีประนอมยอมความ*. มุลินธิอุทยานธรรมสามร้อย

ยอด(อง.สตตก. (ไทย) 23/75/979, วิ.มหา. (ไทย) 9/68/56-57)

ดิเรก ควรสมาคม. (2553). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย*. พิมพ์ครั้งที่ 7, (แก้ไขเพิ่มเติม)

กรุงเทพฯ: วิญญูชน